

Jure Brkan
IZUZEĆE I OPRAVDANA SAMOSTALNOST
USTANOVA POSVEĆENOG ŽIVOTA
Exemption and just autonomy of consecrated life

UDK: 262.6:271
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 4/2014.

Služba Božja 2 | 14.

Sažetak

*Autor je u ovom članku obradio dva kanona iz Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine: kan. 586., § 1 - 2, i 591.¹ U članku je istaknuto, kako je zakonodavac u obradi kanona 591. kada je riječ o izuzetosti (egzempcija) imao izvore iz crkvenoga zakonodavstva prije u Zakoniku iz 1917., dokumente II. vatikanskoga sabora kao i one poslije sabora. Izuzeće je stari institut koji se do Zakonika iz 1983. smatrao općom povlasticom regularnih redovnika. Nakon II. vatikanskoga sabora izuzeće je mogućnost koju papa ima na temelju svoje primatske vlasti nad općom Crkvom. Što se tiče pravedne samostalnosti ustanova posvećenoga života ona je posebni zahtjev Crkve našega vremena radi toga da se bolje sačuva vlastita karizma pojedinih ustanova, a institut izuzetosti ide za tim da se pomogne dobru ustanove i potrebama apostolata. Papa može ustanove posvećenoga života izuzeti ispod vlasti mjesnih ordinarija i podložiti ih sebi samom ili drugoj crkvenoj vlasti. U djelovanju ustanova posvećenoga života u mjesnim crkvama treba imati na umu kan. 578. Posebno je za institut izuzeća, uz Zakonik iz 1917. zakonodavac imao kao izvor također dokumente II. vatikanskoga sabora *Lumen Gentium* 45 i *Christus Dominus*, 35, 3 te *Mutuae Relationes* – uređivanje odnosa između biskupa i redovnika 14. 5. 1978. Autor je naglasio kako kan. 586., § 1 - 2. nema izvore u Zakoniku iz 1917. Ustanove posvećenoga života trebaju biskupe poštovati te ih slušati prema crkvenim zakonima, a papa moraju slušati*

¹ Zakonik kanona Istočnih Crkava (ZKIC), kan. 412, § 2.

ne samo što su katolici, nego i zato što poslušnost prema papi zahtijeva i zavjet poslušnosti. Ustanove posvećenoga života dio su Božjega naroda – Crkve i kao takvi moraju osjećati s Crkvom koja je majka i učiteljica.

Ključne riječi: ustanove posvećenoga života, partikularne crkve, mjesni ordinariji, pape, izuzete, samostalnost života.

Uvod

U kontekstu pedesete obljetnice II. vatikanskoga sabora: od odobrenja Konstitucije II. vatikanskoga sabora *Lumen gentium – Svjetlo naroda* (dalje: *LG*) od 21. studenoga 1964. te od odobrenja saborskog dekreta *Perfectae caritatis* (dalje: *PC*) o prilagođenoj obnovi redovničkoga života koji je papa Pavao VI. odobrio 28. listopada 1965.,² papa Franjo 29. studenoga 2013. najavio je godinu ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga života koja će biti duhovna obnova ustanova posvećenog života (redovništvo i svjetovne ustanove) i družba apostolskoga života,³ vrijeme od studenoga 2014. do studenoga 2015. godine posvećeno je ustanovama posvećenog života i družba apostolskog života, gdje će trebati raditi na obnovi struktura, posebno struktura ustanova u partikularnim crkvama, zakona koji će im pokazati mirniji suživot, barem prema van, dat će im sigurnost u apostolskom djelovanju što zahtijeva ispravna ekleziologija u djelatnom odnosu između biskupa i različitih ustanova posvećenog života i družba apostolskog života.⁴ Ne bi smjelo biti napetosti između Crkve ljubavi (karizmatika) i

² AAS 58(1966), 702-712. II. vatikanski sabor u Dogmatsku konstituciju o Crkvi *LG* u VI. poglavlje br. 43-47.. smjestio je redovništvo koje spada na život i svetost Crkve, ne na njezino hijerarhijsko ustrojstvo. Redovnici mogu biti zaređeni i nezaređeni.

³ Društva apostolskoga života *slična* su ustanovama posvećenoga života (Institutis vitae consacratae accedunt); članovi su tih društava “bez redovničkih zavjeta”, idu za apostolskom svrhom vlastitom družbi i, provodeći zajedno bratski život, prema vlastitom načinu življenja, održavanjem konstitucija teže za savršenstvom ljubavi“ (kan. 731, § 1). Dok članovi svjetovnih ustanova žive u svijetu, dotle redovnici polažu javne zavjete te žive bratskim životom u zajedništvu što nosi sa sobom odvajanje od svijeta (kan. 607, § 1-3).

⁴ Usp. *Testimoni*, 3/2014, str. 1-4. U kan. 577 čitamo: “U Crkvi ima veoma mnogo ustanova posvećenoga života koje već prema danoj milosti imaju različite darove: slijede, naime, intimnije Krista ili kakao moli, ili kako naviješta kraljevstvo Božje, ili kako ljudima čini dobro, ili kako se u svijetu s njima druži, ali koji uvijek vrši volju Očevu.”

one prava (hijerarhijska). Crkveno pravo koje uređuje suživot unutar Božjega naroda ne suprotstavlja se Evanđelju jer je Crkva ustanovljena kao društveno i vidljivo tijelo. Papa Pavao VI. izjavio je: “Karizma se ne može suprotstavljati službi (munus) u Crkvi, jer je isti Duh koji djeluje na prvom mjestu u službi i preko nje.”⁵ Svaku karizmu treba staviti u služenje misterija Crkve.

U Crkvi i u svjetovnom društvu dolazi do brzih promjena što treba imati na umu, posebno kada i ustanove posvećenoga života i društva apostolskoga života zahtijevaju adekvatno zakonodavstvo i upute koje traži vrijeme u kojemu žive da bi mogli ispravno živjeti evanđelje Isusa Krista kako bi se zaštitila *baština ustanove* – *patrimonium instituti* – (u Zakoniku iz 1983. izbjegnuta je riječ karizma u konačnoj redakciji) prema nakani ustanovitelja i ustanovljenja što je Crkva potvrdila službenim prihvaćanjem prema propisima prava. Iz pripadanja Crkvi, općoj i partikularnoj, i udjela u zajednici vjernika - Crkvi treba vidjeti u kojoj mjeri i u naše vrijeme pomažu ustanovama posvećenoga života i društvama apostolskoga života te općoj kao i mjesnim crkvama, dva pravna instituta o kojima u ovome radu raspravljamo: *izuzeće i opravdana samostalnost života*. Razmotrit ćemo spomenuta dva instituta u kojoj mjeri pridonose očuvanju baštine ustanove (karizme ustanove!) što je Crkva priznala, te koliko pomažu zajedništvu mjesne crkve i opće Crkve (i župe) gdje su vjernici ucijepljeni sakramentom svetoga krštenja, te upitati se je li mjesni ordinariji štite život i karizme ustanova posvećenoga života i društva apostolskoga života.

1. TRAŽENJE NOVIH PUTOVA

a) *Usmjerenje prema budućnosti i nova evangelizacija*

U godini posvećenoga života i društava apostolskoga života valja sagledati ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života u današnjim okolnostima sveukupnoga života i djelovanja u svijetu i Crkvi, te ustanove usavršiti i usmjeriti prema budućnosti unutar opće Crkve i partikularnih crkava u kojoj ustanove i njihovi članovi (članice) trebaju osjećati s Crkvom kao

⁵ *Pontificia commissio codici iuris canonici recognoscendo Communicationes* (dakje: *Communicationes*), 5(1973), str. 129.

njezinim posebnim dijelom, karizmatiskim dijelom, koji nikada ne bismo smjeli dijeliti od hijerarhijskog dijela. Treba, pomoću nadahnuća Duha Svetoga, koji puše gdje hoće, ulijevati novo vino u nove mješine, u novi mentalitet ljudi našega vremena, tj. treba pronalaziti prikladnije i nove strukture za novo vrijeme u kojemu će djelovati ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života na evanđeoskom putu; posebno treba imati na pameti novu evangelizaciju u kojoj se zahtijeva: *novi evanđeoski žar i nove metode rada i novi izričaj (rječnik) kojim se treba služiti u prenošenju Evanđelja* svim kategorijama ljudi našega vremena.⁶ Bit je nove evangelizacije povratak izvoru vjere – otajstvu Isusa Krista, pravoga Boga i pravoga čovjeka koji je put, istina i život za sva vremena bilo gdje i bilo za kojega kršćanina te da učini da iz trsa ima kao mladica (loza) životne sokove i povezanost. Ako se čovjek vrati izvoru vjere, onda se ispravno obnavlja i živi. Svrha je čuvati i očuvati život u ustanovi i družbi. U tom je smislu potrebna obnova kako to zahtijeva ispravna kršćanska antropologija, tj. onakva antropologija kakvu propovijeda Katolička Crkva, posebno Crkva našega vremena. I Crkva i ustanove kao njezin dio, trebaju se stalno obnavljati odnosno usavršavati jer će tek tako sačuvati onu životnost koju od njih traži Isus Krist, učitelj posvećenoga života koji je uvijek u Crkvi: zajednici vjere, ufanja i ljubavi.

⁶ Sveti papa Ivan Pavao II. na Haitima je u Port-au-Prince, 9. 3. 1983. rekao: "... evangelizzazione nuova, nel suo ardore, nei suoi metodi, nella sua espressione" (usp. *Seminarium*, 1991. god. br. 1 koji je cijeli posvećen novoj evangelizaciji; usp. Jure BRKAN, Sadašnje zakonodavstvo Reda manje braće i nova evangelizacije, u: *Služba Božja*, 32 (1992.), br. 2/3, str. 111-132.). Papa Franjo u Apostolskoj pobudnici *Evangeliū gaudium* – Radost Evanđelja, u br. 107. kaže: "U mnogim mjestima osjeća se oskudica svećeničkih i redovničkih zvanja. Često se to duguje odsutnosti 'zaraznog' apostolskog žara u zajednici..." Papa Franjo moli Zvijezdu nove evangelizacije: "Djevice Marijo, daj nam svetu odvažnost da tražimo nove putove kako bi dar neugasive ljepote dopro do svih." (Papa Franjo, *Evangeliū gaudium*. Radost Evanđelja, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 2013., str. 87.i 217.). Današnjem redovništvu treba reforma i obnova, treba oduševljenje za Krista, veći evanđeoski žar, ne uspavanost posebno, kada su u pitanju nova redovnička zvanja, koja su kako vidimo u opadanju. Bez zajedničke odgovornosti, siromaštva, posluha, duha služenja i žrtvovanja samoga sebe za evanđelje nema nove evangelizacije ni novih zvanja; posve je jasno da staro treba mijenjati, ali ne za to što je staro, nego za to, ako je novo prikladnije za novo doba. (usp. Žarko RELOTA, Sv. Franjo – čovjek nove evangelizacije, u: Različiti autori, "Gospodin mi dade vjeru...", Split, 2012., str. 114-128; Jure BRKAN, Evangelizatorsko bratstvo, u: *Pisma fratrima*, Split, 2002., str. 15-19.).

a) *Odvažnost u traženju novih putova*

Svim kršćanima treba odvažnost u traženju novih putova prema miru i dobru, prema pravdi i ljubavi, prema Bogu i čovjeku koji je Božja slika u svijetu. Nije dovoljno samo novo definiranje, novo teološko spekuliranje o životu ustanova, koliko je potrebno, na temelju današnjeg shvaćanja Evanđelja, tražiti nove putove efikasnije te aktivno uključenje ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga u život Crkve na svim područjima; pomoć društvu u kojemu djeluju, posebno u mjesnim crkvama u kojima se konkretno Kristovi vjernici ostvaruju bilo da su u isti mah laici bilo da su također i zaređeni – klerici. Članovi ustanova posvećenoga života i društva apostolskoga života trebaju nastojati biti *kristoliki*, što sličniji Isusu Kristu koji se ponizio, oplijenio sam sebe i uzeo oblik sluge radi ljudi u čiju je narav ušao i postao im sličan u tijelu; postao tijelo da čovjeka, tijelo i dušu, spasi i privede Bogu Ocu da zajedno vrše volju Božju i u ovome svijetu koji traži učitelje i proroke.

Dekret II. vatikanskoga sabora PC počinje veoma značajnim riječima: “Nastojanje oko savršene ljubavi po evanđeoskim savjetima proistječe iz nauka i primjera božanskog Učitelja, a pojavljuje se kao sjajan znak nebeskog kraljevstva” (PC, br. 1). Prije nego započnemo ovu raspravu, treba se podsjetiti kako su ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života dio Katoličke Crkve – zajedno s drugim vjernicima “Božji narod” - na ovome svijetu te kako njezine fizičke i pravne osobe, po samoj naravi stvari žive i djeluju na različite načine u određenim partikularnim crkvama koje kao dio Božjeg naroda (*Christus Dominus*, dalje: CD, br. 11) nasljeđuju Krista preko evanđeoskih savjeta koje su pretvorili u zavjet, tj. ne samo u zavjet nego u pravnu obvezu. U Crkvi su različite karizme, različite ustanove posvećenoga života i društva apostolskoga života koje djeluju u različitim mjesnim odnosno partikularnim crkvama. U tim ustanovama vjernici žive posebni i stalni način života s ciljem osobne posvete i služenja Crkvi; kao dio opće Crkve ustanove pridonose izgradnji partikularne crkve po svome zvanju i poslanju.

b) *Ustanove djeluju i žive na različite načine*

Ustanove posvećenoga života božanski su dar Crkvi (LG 43); Crkva se “ne može odreći posvećenoga života, jer on rječito

izražava njezinu duboku 'zaručničku' bit. Crkva u njemu nalazi novi polet i snagu naviještanja Evanđelja cijelom svijetu."⁷

Iako svi vjernici (*Christifideles*) žive i djeluju u pojedinim partikularnim crkvama ipak svi ne žive jednako, odnosno na isti način; svi nemaju pravo raditi isto, nego vjernici žive i rade prema karizmama i određenim kanonima koje je Crkva donijela za različite kategorije vjernika u različitim političkim, socijalnim i povijesnim okolnostima. Kristovi vjernici (laici, klerici i članovi ustanova posvećenoga života) djeluju onako kako od njih traži posebni položaj u Crkvi, unutar Božjega naroda.

Makar su svi vjernici pozvani i poslani da izgrađuju Kraljevstvo Božje na zemlji, ipak ga izgrađuju na različiti način na različitim područjima, tj. vjernici su poslani i "pozvani da, svatko prema svojem položaju, vrši poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni u svijetu" (kan. 204., § 1). Članovi ustanova posvećenog života jesu vjernici koji prihvaćanjem evanđeoskih savjeta zavjetima i drugim svetim vezama, koje Crkva priznaje i potvrđuje, na svoj osobit način posvećuju se Bogu; oni koriste spasenjskom poslanju Crkve i pripadaju njezinu životu i svetosti (kan. 207., § 2). Ne hijerarhiji, nego "njezinu životu i svetosti" (kan. 207., § 2; LG 43-47). Dakle, raspodjela je vjerničkog djelovanja unutar Božjega naroda; prema karizmama i kanonima, tj. onako kako to od njih zahtijeva Crkva na ovome svijetu.

Budući da u Crkvi ima više kategorija vjernika, svi isti zakoni nisu doneseni za sve vjernike, već se neki odnose na određene kategorije vjernika (klerici, laici, ustanove posvećenoga života). Premda svi vjernici djeluju u partikularnim crkvama na različite načine te iako su "pojedinačni biskupi vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim partikularnim Crkvama" (LG 23), ipak je crkveni zakonodavac neke vjernike izuzeo od vlasti mjesnog ordinarija i priznao im posebnu opravdanu samostalnost života (*iusta autonomia vitae*), osobito upravljanja (*praesertim regiminis*) i vlastitu stegu (*propria disciplina*) unutar partikularne crkve.

U *Vita consecrata*, br. 48,⁸ čitamo o samostalnosti posvećenoga života: "Zahvaljujući kojoj se oni mogu služiti vlastitom disciplinom i čuvati netaknutu svoju duhovnu

⁷ Apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II., od 25. ožujka 1996. *Vita consecrata*. O posvećenomu životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu (VC), Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1996. (dalje: VC), br. 105.

⁸ *Vita consecrata*. O posvećenomu životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu (VC), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., str. 79. U br. 49 VC čitamo: "... pastoralne pothvate posvećenih osoba treba odlučivati i ostvarivati na osnovi

i apostolsku baštinu.” Služeći se vlastitom disciplinom te čuvajući svoju duhovnu i apostolsku samostalnost, ustanove posvećenog života uvijek ostaju podložne partikularnoj crkvi, tj. biskupima i onima koji su im u pravu izjednačeni, uvijek u pitanjima pastoralnog djelovanja. Institutima izuzeća (egzempcije) i samostalnosti, crkveni zakonodavac nije narušio jedinstvo partikularne crkve i vjernika unutar određene partikularne crkve nego zaštitio karizme unutar partikularne crkve. Gledajući teološki i pravno, a i stalna je nauka Crkve da Papa može (*potest*) neke vjernike, na temelju “svojeg prvenstva nad općom Crkvom”, radi zajedničke koristi i dobra ustanove i potreba apostolata, izuzeti ispod vlasti upravljanja (*potestas regiminis*) ili vlasti jurisdikcije (*potestas iurisdictionis*) mjesnih ordinarija i onih koji su mu u pravu izjednačeni, podložiti neke vjernike sebi samom ili drugoj crkvenoj vlasti (kan. 591.). Vrhovni crkveni zakonodavac u Zakoniku iz 1983. kan. 586., § 1. kaže: “Svakoj ustanovi priznaje se opravdana samostalnost života (autonomija života), osobito upravljanja, po kojoj u Crkvi ima vlastitu stegu te može čuvati neokaljanu svoju baštinu, o kojoj se govori u kan. 578.”

Dakle, kada je riječ o ustanovama posvećenoga života, njima vrhovni crkveni zakonodavac sv. Otac papa može posebno dati izuzeće i samostalnost života unutar partikularnih crkava.⁹ Uostalom, papa je kao nutarnji poglavar ustanove posvećenoga života i one su podložne vrhovnoj crkvenoj vlasti (kan. 590., § 1), a isto tako, pojedini se članovi trebaju pokoravati vrhovnom svećeniku, “kao svojem najvišem poglavaru, i zbog svete veze poslušnosti” (kan. 590., § 2).

Budući da instituti izuzeća i opravdane samostalnost ustanova posvećenog života dosta utječu na način djelovanja ustanova posvećenog života unutar partikularne crkve,¹⁰ i život

srdačnog i otvorenog dijaloga između biskupa i poglavara raznih Ustanova.” Traži se stvarni dijalog (VC, br. 50).

⁹ Kan. 368 – “Partikularne Crkve, u kojima i od kojih opstoji jedna i jedina Katolička Crkva prije svega su biskupije, s kojima se izjednačuju, osim ako je određeno što drugo, područna prelatura, područna opatija, apostolski vikarijat i apostolska prefektura i za stalno osnovana apostolska administratura.” O biskupiji vidi kan. 369; o područnoj prelaturi ili područnoj opatiji vidi kan. 370; o apostolskom vikarijatu ili apostolskoj prefekturi vidi kan. 371, § 1-2.

¹⁰ Ustanove posvećenoga života jesu: a) redovničke ustanove / kan. 607-709 / b) svjetovne ustanove / 710-730 /, c) eremiti (pustinjaci i osamljenici) / 603, § 2/, d) nove zajednice /605/i e) red djevice /604/.

njihovih članova, u ovom ćemo radu posebno protumačiti: 1. izuzeće, 2. samostalnost života i 3. posebnu zadaću mjesnog ordinarija u odnosu na ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života.

3. IZUZEĆE

Can. 591 - Quo melius institutorum bono atque apostolatus necessitatibus provideatur, Summus Pontifex, ratione sui in universam Ecclesiam primatus, intuitu utilitatis communis, instituta vitae consecratae ab Ordinariis loci regimine eximere potest sibi que soli vel alii ecclesiasticae auctoritate subicere.¹¹

Kan. 591. - Da bi se bolje osiguralo dobro ustanova i potrebe apostolata, vrhovni svećenik, zbog svojeg prvenstva nad općom Crkvom, a imajući na umu zajedničku korist, može ustanove posvećenog života izuzeti od vlasti mjesnih ordinarija i podložiti sebi samom ili drugoj crkvenoj vlasti.

U prvim stoljećima Crkve monasi¹² nisu imali nekih većih službenih kontakata s biskupima. Bili su pretežno laici i subjekti biskupove vlasti kao i drugi vjernici. Kalcedonski sabor 451. god. kanonski je podvrgao klerike i monahe pod biskupsku jurisdikciju. Tako monasi imaju posebni kanonski stalež unutar Crkve pod jurisdikcijom određenih biskupa,¹³ ali još nema govora o izuzeću monaha ispod vlasti mjesnih ordinarija.

Prema crkvenim piscima,¹⁴ institut izuzeća (lat. *eximo* – egzempcija) uvodi se u crkveno zakonodavstvo tek u sedmom

¹¹ CIC iz 1917. Kan. 488, 2°, 615, 618, § 1; SCR Decr. *Religiosa Sanctimonialium*, 24. lipnja 1923 (AAS 15/1923/357-358; LG 45; CD, 35, 3; MR 8, 22. U Zakoniku kanona istočnih crkava (ZKIC), odgovara kan. 412, §2.

¹² Sv. Ante pustinjak oko 270. do 356.) i sv. Pahomije (od 270. do 356.), Bazilije i Benedikt i drugi.

¹³ Kalcedonski sabor (451), kan. 8. I 13.

¹⁴ PL, 80, 483 sl.; usp. Ante CRNICA, *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*, sv. 2. Redovničko i laičko pravo, Šibenik, 1941., str. 170-174; Jure BRKAN, *Ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života prema zakoniku kanonskoga prava*, Šibenik, 2007., str. 72; Arturo CATTANEO, *Vita religiosa e Chiesa particolare*, u: *La vita consacrata nella Chiesa*, Edizioni Glossa, Srl – Milano, 2006., str. 270. Viktor NUIC, *Odnos ustanova posvećenoga života prema crkvenoj hijerarhiji*, u: *Novo pravo ustanova posvećenoga života* (ure. Albertina Baćak), Zagreb, 1991., str. 22; V. De PAOLIS, *La vita consacrata*

stoljeću, točnije od 628. kada se opat samostana Bobio utekao papi Honoriju I. (625.-638.) za zaštitu od vlasti mjesnog ordinarija.¹⁵ Papa Teodor I. konstitucijom *Quamprimum* 4. svibnja 642. službeno izuzima samostan ispod vlasti dijecezanskog biskupa kako bi zaštitio monahe i njihova dobra od biskupa koji je htio prisvojiti i vršiti nad njima jurisdikciju. Nakon toga, primjerice, samostan u Clunyju od svoga ustanovljenja bio je podvrgnut papi i bio izuzet ispod svjetovne i biskupske vlasti.

Institut izuzeća uživali su redovnički redovi već samim time što su redovi. Takav stav prema izuzeću redovničkih redova, prihvaća također i Tridentski sabor¹⁶ i tako povlastica izuzeća prelazi u opću povlasticu, posebno pravo regularnih redovnika. Tridentski sabor dokinuo je izuzeće u dušobrižništvu i dijeljenju sakramenata, što se tiče nutarnje discipline izuzeće ostaje pravo regularnih redovnika.

Stari institut izuzeća prihvaća i Zakonik iz 1917. godine kao povlasticu redovničkih redova, tj. regularnih. Zakonik iz 1983. više ne gleda na institut izuzetosti kao povlasticu, nego kao posebno pravo redovnika u tom smislu što papa “može” izuzeti ustanove posvećenoga života ispod vlasti mjesnih ordinarija.¹⁷ Iako je stari institut izuzeća Zakonik iz 1983. prihvatio, ipak izuzeće više nije povlastica redovničkih redova, nego je prema kan. 591. institut izuzeća papa potvrdio i proširio ga na sve

nella Chiesa, EDB, Bologna, 1992., str. 131-136; D.J. ANDRES, *Il diritto dei religiosi*, Edizioni, Roma, 1996., str. 35-36; Pero PRANJIC, *Božji narod. II. knjiga Zakonika kanonskoga prava; kanoni 204-746 s komentarom*, Katolički bogoslovni fakultet Sarajevo, 2012., str. 360-362.

¹⁵ Usp. Povlastica samostanu u Bobio, u pavijskoj pokrajini u Italiji, u: Konstitucija “*Quamprimum*”, pape Teodora I. od 4. svibnja 642.

¹⁶ Usp. J. BRKAN, *nav. dj.*, str. 72.

¹⁷ “L’esonzione quindi non avviene automaticamente, ma è necessario l’intervento positivo del Romano Pontefice (eximere potest). L’esonzione significa un passo in avanti per quanto riguarda la “giusta autonomia” del can. 586, § 1-2, ma da solo non comporta la potestà ecclesiastica di governo (regiminis) propria degli istituti religiosi clericali di diritto pontificio (kan. 596, § 2). In concreto, l’istituto di vita consacrata che ottiene l’esonzione, viene esonerato dall’obbligo delle norme codiciali che sottopongono l’istituto al governo dell’Ordinario del luogo. L’esonzione però non include la triade del can. 678, § 1. ... Non consta in nessun parte che cosiddetto privilegium exemptionis sia stato abolito. Quindi coloro che lo avevano, continualno ad averlo ancora.” (Jose F. CASTANO, *Gli istituti di vita consacrata (cann. 573-730)*, Millenium Romae 1995., str. 89-90). Usp. *Nuovo dizionario di diritto canonico* (a cura di Carlos Corral Salvador, Velasio De Paolis, Gianfranco Ghirlanda), San Paolo, Cinesello Balsamo (Milano), 1993., stupci, 465- 470.

ustanove posvećenog života. Sada je taj institut mogućnost, pravo, radi zahtjeva opće Crkve. Kaže se, papa može izuzeti sve ustanove posvećenoga života ispod vlasti dijecezanskog biskupa i onih koji su mu u pravu izjednačeni. Dakle, papa može izuzeti snagom svoje primatske vlasti nad općom Crkvom (kan 331.) što potvrđuje katolička dogmatika i njena stalna nauka. Kako vidimo, u Zakoniku iz 1983., papa je institut izuzeća proširio na sve ustanove posvećenog života. One ustanove koje su prije imale povlasticu izuzeća, smatram da se i dalje mogu pozivati na nju i prema kan. 4 Zakonika iz 1983.¹⁸

U Zakoniku kanonskog prava iz 1983. nalazimo institut izuzeća 8 puta pod različitim vidovima. Nas zanima institutu izuzeća iz kan. 591. i to pod naslovom “Zajedničke odredbe za sve ustanove posvećenoga života”. Tu se, između ostalog kaže, da papa “može ustanove posvećenog života izuzeti od vlasti mjesnog ordinarija...”. Dakle, u Zakoniku iz 1983. kan. 591. odnosi se na sve ustanove posvećenog života, kao zajednička odredba, ne kao u Zakoniku kanonskoga prava iz 1917. u kan. 488, br. 2. kada je bio govor o izuzetoj redovničkoj družbi koja je izuzeta “ispod poglavarске vlasti mjesnog ordinarija” (*religiosis exempta ... a iurisdictione Ordinarii loci subducta*).

Zakonik iz 1917. kaže kako su regularni redovnici “Regulares”: muški i ženski, zajedno sa svojim kućama i crkvama, izuzeti ispod jurisdikcije mjesnog ordinarija, osim onih monahinja (*monialibus*) koje nisu pod vlašću regularnih poglavara (kan. 615.). Kan. 615.¹⁹ u Zakoniku iz 1917. bio je smješten u II. knjigu Zakonika, poglavlje 2. “De privilegiis”.²⁰ Dok je prema Zakoniku iz 1917. izuzeće bilo povlastica redovnika, a prema Zakoniku iz 1983. kan. 591. izuzeće se shvaća kao crkveni zahtjev našega vremena: za dobro opće Crkve, za dobro

¹⁸ Kan. 4: “Stečena prava, isto tako i povlastice dosad dane od Apostolske Stolice bilo fizičkim bilo pravnim osobama, koje se upotrebljavaju i nisu opozvane, ostaju na snazi, osim ako se izričito opozivaju kanonima ovoga Zakonika.” Gianluigi PASQUALE, *Autonomia e corresponsabilità dei religiosi nel Codex iuris canonici*, u: *Commentarium pro religiosi et missionariis*, 76 (1995.), III-IV, str. 302. zaključuje “L’analisi di testi appropriati ci ha portato concludere che dopo il Vaticano II l’esserzione come privilegium non esiste più.” Usp. Jure BRKAN, *Spasiteljsko poslanje redovništva u našoj Crkvi i odnosi s biskupima*, u: *Služba Božja* 25 (1985.), br. 1, str. 8-20.

¹⁹ Usp. izvore: Conc. Trident., sess. XXV., *de regularibus*, c. 9. Itd. (više o tome vidi u: *Zakonik iz 1917. god s bilješkama*).

²⁰ Usp. A. SCHEUERMAN, *Die Exemption nach geltendem kirchlichen Recht mit einem Überblick über die gestliches Entwintlung*, Paderbon, 1938., str. 24 sl.

ustanova posvećenoga života, za potrebu apostolata, za opću korist.²¹ Povlasticu izuzeća nisu uživale "Redovničke družbe s običnim zavjetima, osim ako im nije iznimno podijeljena,²² a prema Zakoniku iz 1983., kako smo gore naglasili, institut izuzeća proširen je na sve ustanove posvećenog života papinskoga prava (kan. 593.)²³ i na družbe apostolskog života, papinskoga prava (kan. 732.).²⁴ Zakonodavac je u Zakoniku iz 1983. izostavio kan. 618., § 1. iz Zakonika iz 1917. god. te se, kako smo naglasili, o institutu izuzeća više ne govori kao o povlastici redovničkih ustanova. Ovdje nije riječ o izuzeću od općih crkvenih zakona u smislu kan. 12 § 2. ZKP.²⁵

LG, br. 45: "A da se što bolje providi za potrebe cjelokupnog Gospodnjeg stada, vrhovni svećenik – na temelju svojega primata nad sveopćom Crkvom te imajući u vidu zajedničku korist – može izuzeti od jurisdikcije mjesnog ordinarija i samomu sebi podvrći svaku ustanovu savršenstva i pojedine njezine članove." Dalje, kada je riječ o odnosu ustanova posvećenoga života prema biskupima, onda u LG, br. 45. stoji: "Sami članovi, svojim osobitim načinom života, moraju, u skladu s kanonskim zakonima i ispunjavajući dužnost prema Crkvi, biskupima iskazivati poštovanje zbog njihove pastirske vlasti u partikularnim Crkvama zbog nužnog jedinstva i sloge u apostolskom poslanju."

U CD, br. 35, 3. čitamo: "Izuzeće, prema kojem su redovnici podložni vrhovnom svećeniku ili nekoj drugoj crkvenoj vlasti pa su izuzeti od jurisdikcije biskupa, ima prije svega u vidu

²¹ Usp. *Communicationes*, god. 1975., str. 87, br. 28. Usp. Luigi CHIAPETTA, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, libri I-II-III, Edizioni Dehoniane-Napoli, 1988., str. 689, br. 2475.

²² Zakonik iz 1917. Kan. 618, § 1.

²³ Kan. 593: "U unutarnjem upravljanju i stezi, ustanove papinskoga prava podložne su neposredno i samo vlasti Apostolske Stolice, uz pridržavanje propisa kan. 586." Usp. Jure BRKAN, *Neke razlike glede ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga života u Zakonicima iz 1917. i 1983.* u: *Franjo Herman i Kodeks iz 191 (ur. Nikola Škalabrin)*, Đakovo, 2008., str. 231-232.

²⁴ Usp. *Communicationes*, god. 1985., str. 241-242.

²⁵ Crkveni zakonodavac, pri redakciji kan. 591. imamo je također izvore i u dokumentima II. vatikanskoga sabora: dogmatska konstitucija II. vatikanskom sabora, LG, br. 45. i u Dekretu o pastirskoj službi biskupa u Crkvi – CD, br. 35. U poslije saborskom dokumentu "Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi" (MR) od 14. svibnja 1978., br. 8. čitamo: "... da se odredi egzempcija brojnih instituta od jurisdikcije mjesnih ordinarija imajući u vidu zajedničku korist (LG 45) sveopće Crkve kao i to da se što bolje podupre porast savršenstva redovničkoga života (CD 35, 3)."

unutrašnje uređenje redovničkih ustanova, kako bi u njima sve bilo što bolje međusobno usklađeno i povezano te tako išlo u prilog razvoju i savršenstvu redovničkoga života; izuzeće također omogućuje da vrhovni svećenik može s njima raspolagati na dobro sveopće Crkve, a druga mjerodavna vlast na dobro Crkava koje su pod njezinom jurisdikcijom. To pak izuzeće ne priječi da redovnici u pojedinim biskupijama budu podvrgnuti jurisdikciji biskupa prema odredbi prava, kako to iziskuje obnašanje njihove pastoralne službe i pravilno uređeno dušobrižništvo.”

Zakonodavac je pri donošenju kan. 591. imao kao izvor i poslije saborski dokument “Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika” (*Mutuae relationes* (dalje: MR), br. 22.26 U redakciji br. 22. Kongregacija za redovnike i svjetovne institute i Kongregacija za biskupe ima izvore: LG 45; CD 35, 3; *Eccl. Sanctae I*, 25-40; *Evang. Nunt.*, br. 69. Važno je ovdje naglasiti kako stoji u MR 22, da “izuzeće ili egzempcija ustvari ne stavlja nikakve zapreke ni pastoralnom usklađenju ni međusobnim i dobrim odnosima među udovima Božjega naroda”.

Dakle, prema kan. 591. Zakonika iz 1983.²⁷ te prema nauci II. vatikanskoga sabora, izuzeće bi bilo izuzeće “od općih zakona”, a ne neki posebni privilegij za ustanove posvećenoga života. Kaže se u kan. 591. papa “može” izuzeti. Prema nekim pravnicima, izuzeće je “hijerarhijska iznimka”²⁸ ustanova posvećenog života, jer papa izuzima ustanove posvećenoga života ispod jurisdikcije mjesnih ordinarija i pridržava ih sebi ili nekome drugome, kome on odredi. Te se iznimke “hijerarhijske izuzetosti” od općih crkvenih zakona treba držati: “Da bi se bolje osiguralo dobro ustanove i potrebe apostolata,... a imajući na umu zajedničku korist...” (kan. 591.). Ta zajednička korist zahtjev je opće Crkve našega vremena u kojoj “svatko prema svome položaju” treba vršiti poslanje koje joj je Bog povjerio da ga ispuni u svijetu

²⁶ Sveta Kongregacija za redovnike i svjetovne institute. Sveta kongregacija za biskupe, *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1979., str. 25. Okolnosti u Crkvi i svijetu utječu i na odnose između biskupa i ustanova posvećenoga života. Papa Franjo najavio je da će od studenoga 2014. do studenoga 2015. biti godina posvećena ustanovama posvećenoga života. U toj najavi najavljena je revizija dokumenta *Mutuae relationes*: “...la revisione del documento *Mutuae relationes*...” (*Testimoni*, 37 (2014.), br. 3 (68), str. 3.

²⁷ Usp. *Zakonik kanona istočnih Crkava*, kan. 412, § 2.

²⁸ Usp. Viktor NUIĆ, *Odnos ustanova posvećenoga života prema crkvenoj hijerarhiji*, str. 19.

(kan. 204., § 1). Poslanje Crkve na ovome svijetu vrše također ustanove posvećenoga života onako kako od njih traži Crkva imajući u vidu institut izuzeća.

1. OPRAVDANA SAMOSTALNOST ŽIVOTA

Can. 586 - § 1. *Singulis institutis iusta autonomia vitae, praesertim regiminis, agnoscitur, qua gaudeant in Ecclesia propria disciplina atque integrum servare valeant suum patrimonium, de quo in can. 578.*

Kan. 586. - § 1. Svakoj ustanovi priznaje se opravdana samostalnost života, osobito upravljanja, po kojoj u Crkvi ima vlastitu stegu te može čuvati neokrnjenu svoju baštinu, o kojoj se govori u kan. 578.

177

Priznanje opravdane samostalnosti života u Zakoniku iz 1983. novi je propis u odnosu na Zakonik iz 1917. Priznanje opravdane samostalnosti života ustanovama i društvima ne znači da se ustanovama priznaju veća ili manja prava unutar Crkve; samostalnost života (autonomija) u partikularnoj crkvi zahtijeva prirodno pravo koje je opravdano (iusta) jer one to nužno trebaju kako bi imale zaštitu vlastite karizme i čuvale neokaljanu svoju baštinu u smislu kan. 578.

Zakonodavac za Zakonik iz 1983. za institut izuzeća (iako je izuzeće zaštita odnosno jedna vrsta zaštite samostalnosti života) imao je izvore: u Zakoniku kanonskoga prava iz 1917. (kan. 488., br. 2, 615., 618. § 1), u dekretu Kongregacije za redovnike "Religiosae sanctimonialium" od 23. lipnja 1923., u dokumentima II. vatikanskoga sabora i onom nakon II. vatikanskoga sabora. Za institut opravdane samostalnosti života ustanova posvećenoga života imao je izvore u dokumentima II. vatikanskoga sabora i posaborskim dokumentima. Prema tome, institut opravdane samostalnosti života još je veća potreba Crkve našega vremena u odnosu na crkvenu disciplinu prije II. vatikanskoga sabora.³⁰

Dok opravdanu samostalnost života crkveni zakonodavac prema kan. 586., § 1. "priznaje", dotle prema kan. 591.: "... vrhovni svećenik... može ustanove posvećenoga života izuzeti

²⁹ CD 35: 3-4; MR 13c, 34.

³⁰ Kada je govor o samostalnosti ustanova posvećenoga života, treba imati na umu kan. 583, 593, 594 i 708, Usp. Yuji SUBAWARA, *Autonomia degli istituti di vita consecrata*, u: *Periodica* 90 (2001.), str. 433; PRANJIC, *nav. dj.*, str. 355-356.

od vlasti mjesnih ordinarija i podložiti ih sebi samom ili drugoj crkvenoj vlasti.” Razlika je od nekoga nešto izuzeti od onoga nekome nešto priznavati.

Papina Komisija koja je pripremala tekst Zakona iz 1983. vidjela je potrebu donošenja propisa o opravdanoj samostalnosti. Komisija ovako opravdava donošenje kan. 586., § 1: “Haec autonomia necessaria videtur ad hoc ut institutum servare possit suam indentitatem in Ecclesia et proprium spiritum atque missionem. Et ideo in canone recte statutitur Auctoritatem Ecclesiae hanc autonomiam sancire ed in tuto servare debere.”³¹

178

Viktor Nuić opravdanu samostalnost života ovako razlaže: “Možemo je definirati (autonomiju) kao opću ovlast što je Zakonik daje ustanovama posvećenoga života i društvima apostolskoga života da u određenim stvarima donose kanonske propise o sebi, ravne normama općeg prava, čiji su sastavni dio, i ujedno njemu podređene ili barem n njima u skladu.”³² Samostalnost nikako ne znači potpunu slobodu djelovanja ustanova posvećenoga života unutar partikularnih crkava, nego im se priznaje opravdana samostalnost. Kada se kaže opravdana samostalnost, onda u prvom redu treba imati na umu duhovne, pravne i teološke karakteristike posvećenoga života i njihova djelovanja u partikularnim crkvama. To bi bila relativna neovisnost – personalna, ne područna neovisnost – samostalnost (autonomija života) što bi značilo da crkveni zakonodavac priznaje ustanovama posvećenoga života drugačiji pravni položaj (status) unutar partikularnih crkava u odnosu na druge vjernika (klerike i laike). To bi u pravom redu značilo da crkveni zakonodavac priznaje ustanovama posvećenoga života donošenje posebnog prava,³³ posebno onakvog prava koji se odnosi na upravljanje i disciplinu kako bi se bolje sačuvao duh i nakane utemeljitelja (*fundatorum mens*) “s obzirom na narav,

³¹ *Communicationes*, god. 1975., str.87, br. 27. Papinska komisija za reviziju Zakonika poziva se na LG, br. 44-46; CD, 35, 2, 5, 6.

³² Usp. V. NUIĆ, *Odnos ustanova posvećenoga života*, str. 28.

³³ Posebno pravo razlikujemo od općeg (generalnog) prava; ono je osobno (personalno) pravo za razliku od univerzalnog i partikularnog prava koje je uvijek teritorijalno pravo. Redovnička ustanova pravna je osoba “infra-ecclesiale”, koja pripada Crkvi koju je Krist povjerio Pastirima tako da je izvanjska hijerarhija uvijek crkvena hijerarhija (usp. Jose F. CASTANO, *nav. dj.*, str. 123.).

svrhu, duh i svojstva ustanove, kao i njezine zdrave predaje, što sve tvori baštinu same ustanove” (kan. 578.).

Za bolje shvaćanje redovničke opravdane samostalnosti života (autonomije života), posebno treba imati u vidu propis u MR, br. 13 c: “Postoji, dakle, unutarnje uređenje instituta (usp. CD 35, 3) koje ima svoje vlastito polje kompetencije, te uživa pravednu pravnu autonomiju, iako autonomija ne može nikada u Crkvi postati neovisnost” (usp. CD 35, 3 i 4). “Samostalnost ne znači potpunu neovisnost.” Samostalnost, dakle, mora biti u skladu s zavjetom poslušnosti članova ustanova posvećenoga života i ovisnošću ustanova posvećenoga života prema crkvenim propisima. Stoga i odredbe sadržane u III. dijelu II. knjige Zakonika treba tako i shvatiti.³⁴ Pravi stupanj te autonomije i konkretne granice njezine kompetencije određeni su u općem crkvenom pravu i pravilima ili konstitucijama pojedinih instituta.

Crkveni zakonodavac u Zakoniku iz 1983. priznaje ustanovama posvećenoga života opravdanu autonomiju (*iusta autonomia*). Tu samostalnost (autonomiju) ne shvaćamo u smislu građanskog prava, nego je treba shvatiti imajući u vidu ispravnu ekleziologiju partikularne crkve, tj. da se opravdana autonomija života priznaje unutar partikularne crkve ne dirajući vlast mjesnih ordinarija i Svete Stolice nego ih treba uskladiti, surađujući na izgradnji Božjega naroda – Kristove Crkve. Ta se opravdana samostalnost očituje u posebnom zakonodavstvu ustanova posvećenoga života (konstitucije, statuti...).

Pomoću vlastitog općeg i posebnog zakonodavstva, “posebnog upravljanja”, ustanove posvećenoga života mogu lakše sačuvati svoju karizmu, duh i tradiciju ustanove te skladniji svoj unutarnji život. Vlastito zakonodavstvo omogućuje svakoj ustanovi da sačuva i živi karizmu osnivača i ustanovljenja te da, prema propisima prava, upravlja sobom kao podčinjenom (uvijek unutar Crkve) pravnom osobom ne radeći ništa što joj opći i posebni crkveni zakoni ne dopuštaju. Kod opravdane samostalnosti života treba imati vjeru u jednu svetu i apostolsku Crkvu i prihvaćati Crkvu kao majku i učiteljicu. Treba se držati propisa iz općih obveza svih vjernika, kan. 212., § 1: “Što posvećeni pastiri, budući da predstavljaju Krista, proglase kao učitelji vjere ili odobre kao upravitelji Crkve, vjernici su, svjesni

³⁴ J. BRKAN, *Ustanove posvećenoga života*, str. 30-31.

svoje odgovornosti, obvezni slijediti s kršćanskom poslušnošću (*christiana oboedientia prosequi tenentur*).” Ovdje pod pojam vjernici dolaze također i članovi ustanova posvećenoga života. Crkvu koja je karizmatička i duhovna stvarnost i posebno društvo ne bismo mogli shvatiti bez njezine note vidljivosti. Ovdje ponajprije promatramo Crkvu kao Božji narod i temeljni sakrament spasenja preko koje vjernici dobivaju Božju milost bez koje nema spasenja niti mirnoga suživota unutar zajedništva koje se dobiva po krštenju, a usavršava po zavjetovanju i drugim svetim vezama što je potrebno ustanovama posvećenoga života. Crkva kao vidljiva stvarnost posjeduje sredstva – kanone koji uređuju dobra Crkve, svake crkvene zajednice pa i ustanova posvećenoga života. Posebne odredbe, tj. vlastiti zakoni ustanova posvećenoga života nisu prepreka djelovanju Duha Božjega, već su u službi karizmi koje se daju pojedincima na izgradnju Crkve.

Posebni zakoni unutar ustanova posvećenoga života upravljaju pravednošću koju je donio sam Isus Krist. Ostvarivanje pravednosti preko posebnih zakona jest ostvarivanje pravednosti u ljubavi. Ta se ljubav treba ostvariti u partikularnim crkvama u kojima djeluje jedna, sveta, katolička i apostolska Crkva u kojoj član ustanove posvećenoga života “vrši svoje potpuno darivanje kao žrtva Bogu prinesena, kojom sav njegov život postaje neprekidno štovanje Boga u ljubavi” (kan. 607., § 1).

Prema nauci II. vatikanskoga sabora: “Sami članovi, svojim osobitim načinom života (*ex peculiari suae vitae forma*), moraju, u skladu s kanonskim zakonima i ispunjujući dužnosti prema Crkvi, biskupima iskazivati poštovanje i poslušnost ...” Taj osobiti način života određen je u posebnom zakonodavstvu pojedinih ustanova posvećenoga života što Crkva potvrđuje i baš u tome se očituje posebni način života ili samostalnost života u odnosu na druge vjernike. Posebni način života u partikularnim crkvama nipošto nije protiv “nužnog jedinstva i sloge u apostolskom poslu” (LG 45).

Drugi izvor za kan. 586., § 1. jest CD 35, 3 - 4. U CD, br. 4. čitamo: “Svi redovnici, izuzeti i neizuzeti, podložni su vlasti mjesnih ordinarija u onome što se tiče vršenja javnog bogoštovlja³⁵

³⁵ Smatramo da je u kan. 578, § 1. ispravnije prevedeno “javnog obavljanja bogoštovlja” (*exercitium publicum cultus divini*) nego u prijevodu Koncilskog dokumenta CD, br. 35, 4 “vršenje javnog bogoštovlja” (*publicum exercitium cultus divini*).

– dakako, uz poštovanje različitosti obreda – dušobrižništva, svetog propovijedanja puku, religioznog i čudorednog odgoja Kristovih vjernika, napose djece, katehetske poduke i liturgijskog obrazovanja, dostojanstva kleričkog staleža te u onome što se odnosi na vršenje raznih djela apostolata.”³⁶

Zakonodavac u Zakoniku iz 1983. donosi posve novu crkvenu disciplinu u kanonu 586., § 1-2. U § 1. doslovno čitamo: “Svakoj ustanovi (posvećenoga života m. op.) priznaje se opravdana samostalnost života, osobito upravljanja, po kojoj u Crkvi ima vlastitu stegu te može čuvati neokaljanu svoju baštinu, o kojoj se govori u kan. 578.”³⁷ A u § 2. kan. 586. kaže se: “Zadaća je mjesnih ordinarija da čuvaju i štite tu samostalnost.”³⁸

U kan. 587., § 1-4. zakonodavac posebno govori o zakonodavnim tekstovima pojedinih ustanova posvećenoga života, čija je svrha: vjernije štititi vlastiti poziv i samosvojnost svake ustanove. Na prvom mjestu govor je o osnovnom zakoniku ili konstitucijama. Konstitucije moraju sadržavati: osnovne odredbe o upravljanju ustanovom i ono što je propisano u kan. 578. koji određuje da treba sačuvati osnovne odredbe o upravljanju ustanovom, o stezi članova, o pritjelovljenju te odgoju i obrazovanju članova, kao i o vlastitom predmetu svetih veza (kan. 587., § 1). Konstitucije se donose na generalnim kapitulima ustanova, a stupaju na snagu tek onda kada ih odobri mjerodavna crkvena vlast (Kongregacija za ustanove posvećenoga života³⁹) i mogu se mijenjati samo s pristankom Svete Stolice (§ 2). Dalje, zakonodavac propisuje, kako u konstitucijama duhovni i pravni sastojci trebaju biti prikladno

³⁶ Ovdje trebamo upozoriti na kan. 578, § 1: “Redovnici su podložni vlasti biskupa, kojima su dužni iskazivati odanu poslušnost i poštovanje, u onome što se tiče dušobrižništva, javnog obavljanja bogoštovlja i drugih djela apostolata.” U § 3. kan. 678. čitamo: “U uređivanju djela redovničkog apostolata dijecezanski biskup i redovnički poglavari treba da se međusobno savjetuju.”

³⁷ Izvori za kan. 586, § 1 jesu: CD 35: 3-4; MR 13 c, 34.

³⁸ Izvori za kan. 586, § 2. jesu: LG 45; CD 35:2; MR 9c i d, 28, 52.

³⁹ Praktično: Generalni kapitul pojedine ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života donosi cijele konstitucije ili samo neke promjene u već postojećim konstitucijama. Taj nacrt konstitucija ili promjena u konstitucijama, vrhovni poglavar/ica šalje na Kongregaciju za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života na *potvrdu*, a Prefekt ih Kongregacije za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života *odobrava i potvrđuje*. Nakon toga konstitucije vrhovni poglavar proglasi i objavljuje te naređuje da stupaju na snagu (odredi datum!) kako bi ih članovi dotične ustanove mogli vršiti, jer “zakon nastane kada se proglasi” (kan. 7).

usklađeni te “neka se, ipak, bez potrebe ne umnožavaju odredbe” (§ 3).

Uz konstitucije ustanove posvećenoga života, ustanove trebaju imati i ostale odredbe, tj. one odredbe koje izdaje ustanova (bez Svete Stolice) neka se prikladno prikupe u druge zakonike. Te druge odredbe mogu se preispitivati i prilagođavati prema zahtjevima vremena i mjesta (§ 4). Te su posebne odredbe one koje se nalaze u direktorijima odnosno, općim i posebnim statutima bilo ustanove bilo pojedinih dijelova ustanove. Opće statute donosi generalni kapitul ustanove, a niže propise za pojedine dijelove ustanove donosi njihov pokrajinski kapitul. Različite statute i pravilnike koje se odnose na pojedine pravne osobe i njihovo djelovanje donose određeni poglavari sa svojim vijećem, prema zakonima ustanove. Svoje zakone ustanova treba uvijek usklađivati s crkvenim zakonima te potrebama mjesta i vremena.

4. ZADAĆA MJESNIH ORDINARIJA

Can. 586. § . 2. Ordinariorum locorum est hanc autonomiam servare ac tueri	Kan. 586, § 2. Zadaća je mjesnih ordinarija da čuvaju i štite tu samostalnost.
--	--

Nakon što crkveni zakonodavac u kan. 586., § 1. “priznaje opravdanu samostalnost” ustanova posvećenoga života, u § 2. donosi vrlo važan propis za koji je uzeo izvore iz dokumenta II. vatikanskoga sabora, tj. ne poziva se na Zakonik iz 1917. niti koji drugi dokument prije II. vatikanskoga sabora. Možemo zaključiti kako je propis kan. 586., § 2. posve novost u crkvenom zakonodavstvu. Izvori su, dakle: LG 45; CD, 35, 2; MR 9c i d, 28, 52. Ovdje treba imati na umu kan. 583. kada je riječ o promjenama u ustanovama posvećenoga života gdje se kaže da se ne mogu uvesti bez dopuštenja Svete Stolice; o unutrašnjem upravljanju i stezi ustanove papinskoga prava. Što se tiče ustanova biskupijskog prava, one ostaju pod posebnom brigom dijecezanskog biskupa, uz održavanje kan. 586.; ovdje treba imati na umu i kan. 708. koji govori o konferencijama viših poglavara koje se ravnaju prema svojim statutima i pravilnicima.

Prije nego se podsjetimo propisa kan. 574., § 1 gdje stoji: “...i stoga svi u Crkvi trebaju da ga (stalež posvećenih) potiču

i promiču (*fovendus et promovendus*)”, naglašavamo kako je Zakonodavac u kan. 586., § 2. kazao da je zadaća mjesnih ordinarija da čuvaju i štite opravdanu samostalnost ustanova posvećenoga života, tj. da čuvaju sve ono što im papa svojom primatskom vlašću priznaje (priznanje vlastitih propisa!). Mjesni ordinariji trebaju čuvati i štiti ustanove posvećenoga života odnosno njihovu unutarnju disciplinu (njihove propise), posebno onih ustanova koje su papinskog prava. U *Vita consecrata*, br. 48. čitamo: “Zadaća je mjesnih ordinarija da čuvaju i štite tu autonomiju. Stoga se od biskupa traži da prihvate i cijene karizme posvećenoga života, dajući im prostora u planovima biskupijske pastve.” Crkveni pravnik Pero Pranjić kaže: “Treba, stoga, i biskupu puno pastoralne mudrosti kako bi postigao ono najbolje: ostvario potrebe krajevne crkve i osmislio redovničke karizme.”⁴⁰ Što se tiče ustanova biskupskog prava, posve je prirodno, da biskupi trebaju postupati prema posebnom njihovom zakonodavstvu.

U *Lumen gentium*, br. 4. Drugi vatikanski sabor kaže da je zadaća crkvene hijerarhije pâsti i voditi Božji narod; posebno crkvenoj hijerarhiji pripada da mudro upravlja praksom evanđeoskih savjeta. Posebno da štiti i pomaže ustanovama posvećenoga života: “... osim toga, svojom budnom zaštitničkom vlašću ona pomaže ustanovama... kako bi rasle i cvale u skladu s duhom svojih utemeljitelja” (LG, br. 45). U Dekretu II. vatikanskoga sabora CD, br. 35, 2. čitamo “Neka ni sami biskupi ne prepuste poticati redovnike na obvezu” uključjenja u vanjski apostolat, da budu prožeti duhom vlastitog reda i da se vjerno drže redovničkoga pravila te da budu podložni vlastitim poglavarima.

U MR, br. 9, c kaže se da je biskupima “povjerena dužnost da se brinu za redovničke karizme” te da budu “upravitelji i usavršitelji vjernika i pravi svjedoci svoga vlastitog posvećenja”. Biskupi “moraju bdjeti nad vjernošću redovničkom pozivu u duhu pojedinih instituta” neka budu “zajedno sa svojim klerom... pobornici redovničkoga života..., branitelji redovničkih zajednica, odgojitelji zvanja, vrli čuvari vlastite naravi pojedinih redovničkih obitelji na duhovnom i apostolskom polju” (MR, br. 28). Biskupova je dužnost “da se brine u dijecezi za redovnički

⁴⁰ P. PRANJIĆ, *nav. dj.*, str. 356. O plodno uređenom crkvenom zajedništvu i stalnom dijalogu više u: VC, br. 49. i 50.

život i da ga uključuje u cjelinu pastoralne djelatnosti” (MR, br. 54)⁴¹ i da surađuju s ustanovama posvećenoga života posebno u apostolskom radu unutar mjesne crkve. Radi boljeg i usklađenijega djelovanja ustanova posvećenoga života u mjesnoj crkvi, kaže se u MR, br. 54: “Bit će dobro da se u dijecezi osnuje služba biskupskog vikara za redovnike i redovnice sa svrhom da na tom polju bude biskupov suradnik u njegovoj pastoralnoj službi.”

Koliko mi je poznato, u Hrvatskoj ne postoji nijedan biskupski vikar za redovnike i redovnice zajedno, osim onih koje se naziva biskupski delegat samo za redovnice za što u crkvenim dokumentima nismo našli uporište.

I na kraju završavamo s II. vatikanskim saborom kako je propisano u *Lumen gentium*, br. 45: “Sami članovi (ustanova posvećenoga života m. op.), svojim osobitim načinom života, moraju, u skladu s kanonskim zakonima ispunjavajući dužnosti prema Crkvi, biskupima iskazivati poštovanje i poslušnost zbog njihove pastirske vlasti u partikularnim Crkvama i zbog nužnog jedinstva i sloge u apostolskom poslu.” U odnosu redovničkoga apostolata i dijecezanskoga biskupa treba se posebno držati propisa kan. 678. – 683.,⁴² a redovnici u obrascu pri preuzimanju službe u br. 5. izjavljuju: “Kršćanskim poslušom prihvaćat ću ono što posvećeni pastiri kao vjerodostojni učitelji i navjestitelji vjere razlože ili kao poglavari Crkve odrede; s dijecezanskim ću se pak biskupom rado truditi, da se apostolsko djelovanje, koje se ima provoditi u ime i po nalogu Crkve, poštujući narav i svrhu svoje ustanove, odvija u zajedništvu te iste Crkve.”⁴³

Ovdje još naglašavamo dva kanona: o unutrašnjoj upravi i stezi ustanova papinskoga prava 593.44 (kan. 589.) i o ustanovi

⁴¹ Usp. MR, posebno br. 52-59. Usp. o biskupovoj brizi za osobe posvećenoga života u: Posinodska apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II. o biskupu služitelju Evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta - *Pastores gregis* od 16. listopada 2003., br. 50. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 116-117. Tu između ostalog čitamo: “S tim u vezi mora se brinuti o dokumentu *Mutuae relationes* i pridržavati se onoga što stoji prema važećem pravu.”

⁴² Usp. Jure BRKAN, Odnos redovničkoga apostolata i dijecezanskoga biskupa (Kanoni 678-683), u: *Bogoslovska Smotra*, 71 (2001.) 4, str. 615-639.

⁴³ Josip ŠALKOVIĆ, *Pravni elementi evangelizacijskog poslanja Crkve. Komentar III. knjige Zakonika*, Glas Koncila, Zagreb, 2013., str. 243.

⁴⁴ Kan. 593: “U unutarnjem upravljanju i stezi, ustanove papinskoga prava podložne su neposredno i samo vlasti Apostolske Stolice, uz obdržavanje propisa kan. 586.”

biskupijskoga prava kan. 594.⁴⁵ (kan. 589.). Kako vidimo, svim ustanovama posvećenoga života (papinskog i biskupijskoga prava) Crkva priznaje (agnoscitur) određenu samostalnost života (kan. 586.) u tom smislu treba posebno opsluživati kan. 578. koji kaže da svi trebaju vjerno čuvati nakane osnivača koje je mjerodavna crkvena vlast potvrdila s obzirom na narav, svrhu, duh i svojstva ustanove, kao i njezine zdrave predaje, što sve tvori baštinu same ustanove, a to traži II. vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium*, br. 45, te u dekretu II. vatikanskoga sabora *Perfectae caritatis*, br. 2.

ZAKLJUČAK

U ovome radu obradili smo, na temelju Zakonika kanonskoga prava iz 1983. koji se nadahnua na prethodnom zakonodavstvu, dokumentima II. vatikanskoga sabora (LG i CD) i na temelju poslije saborskih dokumenata: *Mutuae relationes* i *Vita consecrata*, posebna dva veoma važna instituta: izuzeće koje papa može dati ustanovama posvećenoga života (kan. 591.) i opravdana samostalnost života (*iusta autonomiae vitae*) koju crkveni zakonodavac priznaje svakoj ustanovi posvećenoga života (kan. 586.). Radi velike važnosti ustanova posvećenoga života u Crkvi i svijetu, naglasili smo kako je zadaća mjesnih ordinarija da čuvaju i štite opravdanu samostalnost ustanova posvećenoga života (kan. 586., § 2). Tim više, što taj božanski dar Crkvi, posebno živi i djeluje u partikularnim crkvama gdje treba vladati jedinstvo, dijalog i koordinirano djelovanje na izgradnju Crkve Božje i svijet u kojemu članovi ustanova posvećenoga života kao ljudi našega vremena žive idući evanđeoskim putem, doprinoseći čovječanstvu da bude ljudskiji. Zakonodavac je shvatio da su ti instituti zahtjevi Crkve našega vremena, posebno kada se radi o međusobnim odnosima između dijecezanskih biskupa i onih koji su im u pravu izjednačeni te ustanova posvećenoga života. Instituti kao što su izuzeće i opravdana samostalnost posvećenoga života jesu zahtjevi Crkve: radi dobra opće Crkve, dobra ustanova, potrebe apostolata te radi zajedničkoga dobra, jer u Katoličkoj Crkvi djeluje više od milijun ženskih članova posvećenoga života i oko 35 % svih svećenika,

⁴⁵ Kan. 594: "Ustanova biskupijskoga prava ostaje pod posebnom brigom dijecezanskoga biskupa, uz pridržavanje kan. 586."

a u nekim partikularnim crkvama i više. I oni su Božji dar Crkvi te su dio Božjega naroda; oni trebaju stalno osjećati s Crkvom, koja se na ovome svijetu pojavljuje kao Božji narod. Papa Franjo u razgovoru s P. Antoniom Spadarom 19. kolovoza 2013. rekao je: "Narod je subjekt. Crkva je Božji narod na putu kroz povijest, s radostima i bolima. Prema tome, *sentire cum Ecclesia* (osjećati s Crkvom) za mene znači biti u tom narodu."⁴⁶

EXEMPTION AND JUST AUTONOMY OF CONSECRATED LIFE

Summary

In this article the author has elaborated two canons of Code of Canon Law of 1983: canon 586, § 1-2, and canon 591. The article points out that the legislator, in processing canon 591 dealing with exemption, possessed the source materials of ecclesiastical legislation, Code of 1917, documents of II Vatican Council and documents after the Council. It is about the old institute of exemption confirmed by the legislator in the light of II Vatican Council in Code of 1983. Pope, by reason of his primacy over the universal Church, can exempt institutes of consecrated life from the governance of local ordinaries and subject them either to himself alone or to another ecclesiastical authority, for the good of institutes and the need of the apostolate.

Another institute the author is writing about is the institute of a just autonomy of life – *iusta autonomia vitae* – (586, § 1). This institute is a novelty compared to the old legislation; its source materials are only the documents of II Vatican Council and documents after the Council. A just autonomy of life is acknowledged for individual institutes by which they possess their own governance and especially their own discipline in order to preserve their own patrimony intact: the nature, purpose, spirit and character of an institute as well as its sound traditions (canon 578).

The institutes of exemption and of just autonomy of life are the demands of the Church of our time, which accepts the

⁴⁶ Antonio SPADARO, *Razgovor s papom Franjom*, u: *Obnovljeni život*, 68 (2013.), br. 4, str. 444.

institutes of consecrated life as a divine gift to the Church. Members of institutes of consecrated life should obey the Pope in accordance with the vow of obedience, and respect the local ordinaries inasmuch as they represent apostles and they are bound to follow them with Christian obedience (canon 212, § 1) and also obey them in accordance with general and special church norms observing the exemption and just autonomy of life.

Key words: *institutes of consecrated life, particular Churches, local ordinaries, pope, exemption, just autonomy of life.*